

# TÚLÉLÉSI STRATÉGIÁK, GAZDASÁGI INTEGRÁCIÓ ÉS VÁLTOZÓ ÉLETMÓDOK A ROMÁNIAI CIGÁNY LAKOSSÁG KÖRÉBEN

Toma Stefánia

**K**utatásunk tematikájában és módszereiben hiánypótló akar lenni, ugyanis Romániában még nem végeztek egy átfogóbb, minőségi módszereken alapuló kutatást a cigány lakosság körében, kivéve talán a néprajzi leírásokat. Ám a néprajzi leírások általában nem veszik figyelembe a gazdasági-társadalmi kontextust. Kutatócsoportunk szándéka, hogy a tágabb gazdasági és társadalmi környezet és folyamatok figyelembevételével közelítse meg a kiválasztott cigányközösségeket. Célunk felmérni, hogy a különböző közösségek életében milyen változásokat idéztek elő a társadalmi-gazdasági változások, hogy a különböző élethelyzetekben milyen stratégiákat választanak, és nem utolsósorban, hogy mindezekben a helyzetekben milyen viszonyokat alakítanak ki a mellettük élő többségi lakossággal.

A tanulmányozott közösségeket több szempont alapján választottuk ki. Elsősorban azt tartottuk szem előtt, hogy lehetőségünk legyen egy minél változatosabb képet festeni a romániai cigányközösségekről. Másodsorban pedig a közösségek megközelíthetőségét is szem előtt kellett tartanunk (földrajzi megközelíthetőség, a csoport zártsági foka).

A kutatócsoportnak öt tagja van. Bogdan Neagotă, Fülpesi Gyula, Péter László, Toma Stefánia és Troc Gabriel – fiatal kutatók és egyetemi oktatók. Az alábbiakban röviden bemutatjuk az egyes részkutatások céljait és a vizsgált közösségeket.

Bogdan Neagotă több Máramaros megyei települést (Kelence, Szamoscikó, Nagysomkút, Szamosferics) választott ki kutatásának helyszínéül. Neagotă vizsgálatának központi témája a vizsgált cigányközösségek elbeszélte tradíciója, valamint a kollektív reprezentációk és egyéni percepciók megjelenése ezekben a narratívákban. Abból a feltételezésből indul ki, hogy annak ellenére, hogy ezen narratívákban nagyon gyakran szerepelnek a más etnikumok kultúrájából átvett elemek is, a cigányok identitástudata mégis sajátos narratívák mentén konstruálódik, akár egyéni, akár kollektív szinten.

Toma Stefánia más szempontból közelíti meg a cigány identitás problematikáját. A jelenlegi társadalmi feltételek mellett

a cigány identitás a gazdasági folyamatokban jelentkezik a legerőteljesebben, általában, mint diszkriminációt eredményező tényező. Ennek elkerülése végett a cigány lakosság különböző stratégiákat alkalmaz. Az egyik legelterjedtebb stratégia, amely a népszámlálási adatokban tetten érhető, az egy más etnikai identitás felvállalása több-kevesebb sikerrel. De ellenkező tendenciákat is megfigyelhetünk. Ezek általában akkor kerülnek előtérbe, amikor egy tradicionálisan a cigányságnak tulajdonított foglalkozás (pl. a zenélés) kerül a figyelem középpontjába. Ilyen esetekben a cigány identitás felvállalása büszkeséggel tölti el az egyént, aki lehet, hogy éppen románnak, vagy magyarnak vallotta magát más esetekben. De sokkal hétköznapi helyzetek is adódhatnak, amikor a cigány etnikai identitás szituacionalitása meg nyilvánul.

Ennek feltérképezésére Toma két szilágynagyfalusi közösséget és egy alsó-valkóit választott ki. Mindhárom közösség szegénynek mondható, ám mégis különböznek egymástól és ezt leginkább saját narratíváikban lehet tetten érni (a többségi lakosság hajlamos az általánosításra: „*a cigány, az cigány*”). A kutatás elsődleges célja felmérni, hogy a megváltozott társadalmi-gazdasági kontextusban a vizsgált cigányközösségeknek milyen típusú érintkezési pontjaik vannak a többségi lakosokkal (ezek többnyire magyarok) és milyen szerepet játszik ezekben az etnikai identitás vállalása, vagy esetenként a nem-vállalása – az öndefiníciós identitás mentén.

Fülpesi Gyula egy falusi (Mezőcsávás) és egy városi (Székelyudvarhely) cigányközösségben kutat. Fülpesi annak feltárását célozza meg, hogy a többségi társadalom milyen mértékben határozza meg a cigányközösségekkel való együttélés normáit. A másik megválaszolendő kérdése az, hogy maguk a cigányközösségek milyen együttélési stratégiákat alkalmaznak és milyen sikerrel. Mezőcsáváson két, egymástól elkülönülten élő cigányközösség él. Az egyik közösséget a helybeliek *házicigányoknak* nevezik. A másik közösséget *gáborcigányoknak*. 1989 előtt a környékbeli ipari létesítmények keretében, mások pedig a ter-

melőszövetkezeteknek dolgoztak. 1989 után azonban nagy részük munkanélkülivé vált, ezért mintegy „kényszerítve voltak”, hogy az informális gazdaság kiskapuit kihasználva valamint marginális erőforrásokat felhasználva jussanak biztosnak egyáltalán nem mondható jövedelemhez. Ennek egyik oka talán az is lehet, hogy nincs tradicionálisnak mondható foglalkozásuk, amihez vissza lehetett volna térni. Habár a múltban téglavetéssel foglalkoztak, a piaci feltételek mellett ez nem jelentett megoldást. Székelyudvarhelyen a Budvár utcai cigányközösséget vizsgálja, akik talán még szegényebbek, mint a Mezőcsávasiak.

Péter László fenomenológiai megközelítést alkalmazva próbálja megérteni és értelmezni a vizsgált cigányközösségek narratíváit a túlélési stratégiák alkalmazásáról. Elsősorban azt próbálja felmérni, hogy egyéni szinten hogyan értelmezik a társadalmi kontextust, mivelhogy a stratégiák „kidolgozása” ezen ismereteken alapszik, valamint, hogy milyen típusú erőforrásokat alkalmaznak túlélési stratégiájuk kidolgozásában és alkalmazásában. Kiindulási pontja az, hogy minden egyéni cselekvés egy bizonyos társadalmi kontextusban történik: az egyén céljai, vágyai a tágabb kulturális, gazdasági környezettől függenek. Kutatását két településen végzi: Temelián és Székelykocsárdon. Az egyik egy nagyon elszigetelt moldvai falu, a másik pedig egy erdélyi kisváros melletti közösség. Elsősorban ez képez egy összehasonlítási alapot. Másodsorban azért is érdekes az egész kutatás szempontjából, mivelhogy Temelia nem egy erdélyi település, és teljesen eltérő történelmi fejlődésen ment keresztül, amelynek hatásai ma is érezhetők (a lakosság többsége volt rab-

szolgák leszármazottja, parasztosodott település). Gabriel Troc a szegénység és etnicitás kapcsolatát vizsgálja az általa kiválasztott két közösségben. Mindkét közösség ugyanakkor a községnek területén él, a Brazíliának elnevezett telep és Szilágybagos (falu). A Brazíliai közösség nagyon szegénynek mondható, a Bagosi viszont már gazdagabb és ugyanakkor tradicionálisabb is. A második közösséget azért választotta ki, hogy összehasonlítási alapul szolgáljon az etnicitás szerepének meghatározásában, a szegénység újratermelődésében. Ez utóbbi közösségben a cigány identitás leginkább kulturális szinten ragadható meg, viszont a brazíliai cigányoknak politikai képviselőjük van, és a civil társadalom szintjén is szervezkednek. Ennek következtében nemcsak a más csoportokkal való kapcsolatuk változott meg, hanem, átalakultak a belső hatalmi viszonyok is, amelyek alternatív lehetőségeket nyújtottak számukra a társadalmi/gazdasági integráció terén.

**A fentebb bemutatott célok** mellett szándékunkban áll a lehetőségekhez mérten egy cigány tematikájú adatbázist megalkotni, amely útmutatóul szolgálhat bármely a téma iránt érdeklődő személynek, ugyanakkor megpróbáljuk fejleszteni a kolozsvári egyetem mellett működő Interetnikus Viszonyokat Kutató Intézet (CCRIT) dokumentációs központját is. A kutatáshoz szükséges anyagi támogatást az Open Society Institute biztosítja. (OSI-ID: 40002867, Project Code: G3099). A folyó kutatás 2002. november és 2003 júniusa között történik. A fő eredmények októberben egy kötet formájában jelennek meg, angol nyelven.